

ФЕДИНИШИНЕЦЬ ВОЛОДИМИР
(Ужгород)

**Угорська культура в моєму
творчому житті**
(Письменницький есей)

Контакти з угорською культурою я свідомо відчув ще студентом Мукачівського педагогічного училища, коли поступив сюди на навчання 1959 року після закінчення Голятинської середньої школи на Міжгірщині. Це, як правило, контакти на побутовому рівні. Я ще з двома хлопцями, один з яких був угорець старший курсом, знімали квартиру по вул. Ол. Невського в старенькій угорки. Ну, і в Мукачеві угорська мова всюди чулася на вулиці, як і російська. Потому, із вступом до Ужгородського тоді державного університету на українську філологію в 1961 році, ці контакти розширилися, а з одруженням на однокурсниці словацько-угорці з роду першого історика Ужгорода Кароя Мейсароша – Ілоні-Гелені – вони й поглибшали, набувши виразного характеру. І ось майже п'ятдесят літ ці контакти тривають з неослабною інтенсивністю та розмаїттям, переломлюючись і в моїй творчості, збагачуючи її, поглиблюючи. Я перекинувся листом і зі знаменитою Жужою Роб. І що цікаво – про переклад Пісні Пісень Біблійного Соломона з вірменського повоєнного класика поезії Паруйра Севака, звернувшись до мене „милий сосед”, Жужа Роб перекладала його угорською, а я українською і згодом русинською. При надрукуванні рецензії на антологію „Україн килтивк” у журналі „Всесвіт” я перекинувся листом із знаменитою упорядницею антології Шарою Коріг, яка була свого часу ув'язнена в Гулагу на Воркуті з Георгіною Мейсарош (уйною моєї дружини Ілони). Професор Александер Рот планував здійснити переклад моєї поетичної збірки в Будапешті. Плану не судилося бути здійсненим. Зараз підтримую зв'язки з русинами Угорщини. Їхній журнал „Русинський світ” широко і прихильно відгукнувся про мою літературну та громадську русинську роботу.

Відштовхнувшись від побуту, контакти проникли у мій творчий доробок. Тут прислужилися і моя співпраця з редакцією газети „Карпаті Ігоз Сов” (журналісти Габор Ердеї та Мігай Борат), що її в той час, маневруючи, вів письменник Ласло Балла, а також редакторами-упорядниками „Карпаті Календаріум” – Тібор Баржо, Вілмош Ковач, Коміл Найпавер, Янош Фееш – від 1965 р. до останнього його випуску. Як у газеті, так і в календаріумі друкував ювілейні статті про закарпатських та українських письменників, а в газеті ще відрецензовував нові книги наших місцевих авторів. Як правило, і в газеті, і в календаріумі мої матеріали підписані прізвищем, в календарі подекуди ще й криптонімом „V.F.”. Одного разу, правда, вислужливий видавець Костянтин Бібіков із власної ініціативи зняв моє прізвище з-під кількох ювілейних заміток, оскільки комуно-радянський режим „записав” був мене в українські буржуазні націоналісти. Це єдиний неприємний, прикрий випадок з цього роду багаторічного співробітництва з угорською редакцією видавництва „Карпати”. Інакше маю приємні спогади й немалий доробок прикладного літературного співробітництва з ужгородсько-угорськими колегами. Крім того, вище названі журналісти і письменники вдумливо перекладали мої статті угорською мовою, зберігаючи стилістичні особливості,

покладаючись на мої знання, ерудицію і вміння писати. Я чітко усвідомив вимоги угорських колег до подібних матеріалів: писати коротко, узагальнено, цікаво для адресного читача.

Потому Коміл Найпавер дуже тепло відгукнеться про мою співпрацю з Календаріумом, написавши про мене ювілейну статтю-нарис у газеті „Карпатський Євроміст” та своїй книзі про порядних людей, що зустрічалися йому на життєвому і творчому шляху. А відомий Янош Фееш майстерно переклав угорською мовою мою брошуру про першого угорського історика Ужгорода Кароя Мейсароша як захисника карпато-рутенів (він був і юристом, і журналістом). До речі, в основу першого видання цієї брошури українською мовою лягла моя стаття, надрукована в газеті „Карпаті Ігоз Сов” ще далекого року в кінці 60-х років – завдяки Ласло Баллі та його співробітникам. Стаття тоді ж викликала захоплену оцінку столичного журналу „Будапешт”, де відзначено, що молодий закарпатський український поет і критик Володимир Фединишинець звернув увагу угорської науки про призабуту постать Кароя Мейсароша з усіма його пошуками і здобутками, достоїнствами. Конкретно разом з дружиною – правнучкою я відкрив рукописну „Автобіографію” прадіда, написану від руки на 78 аркушах великого формату дрібним почерком. Близького ж року ця автобіографія як наукові записки музею була надрукована окремою книжкою в Дебрецені, послужила відштовхом до дискусії в журналі „Сазодок” (кінець 60-х - початок 70-х років). Лише з цього моменту ім’я Кароя Мейсароша як історика згадується закарпатськими істориками професорами Іваном Гранчаком, Дмитром Данилюком, Іваном Попом та ін.

Цю роботу вважаю вагомою сторінкою свого творчого набутку. Мрію про перевидання брошур про Кароя Мейсароша українською мовою та в перекладі, додавши можливий ілюстративний матеріал (фоторепродукції, факсиміле рукопису).

Свого часу я активно приятелював з молодими угорськими поетами - Ондраш Бенедек-Штумпф, Йозеф Желіцкі, Дердь Дупка, Гейзо Фодор, Карой Балла, Магда Фізеші, Ласло Варі-Фабіан та ін. Перекладав їх українською мовою, а вони мене угорською, друкуючи в різних збірниках, журналах („Киркийп”, „Готодік Шіп” та ін.). Багато моїх дитячих віршів перекладали угорською також відома поетеса й педагог Борбала Солої, науковець Іштван Ковтнюк... Майже сто моїх дитячих віршів, перекладених угорською, склали рукопис збірки „чекаючи” видавця. Кошти, виділені Держкомпреси на плановане видання, тодішня верхівка „Карпат” використала на іншу назву.

Перекладав також вірші молодих власне угорських поетів для антології „Хвиля Балатону” (видавництво „Молодь”). Тут упоряднику так сподобався один мій переклад, що він приписав його собі. Довелося через пресу відстояти своє авторство відразу по свіжих слідах. Переклади з Ласло Нодя – новітнього класика угорської поезії друкував у журналі „Всесвіт”, один з віршів „Хто перенесе любов”, має бути надрукований в подарунковому виданні поета в Будапешті (ще не надіслано мені авторський примірник). Свого часу друкований в газеті „Вечерня Одесса”. З дружиною переклав поезії в прозі Ласло Нодя й надрукував у її книзі „Ув Енея чуб із сельдеря”. Ще одна наша спільна робота – це переклад збірки угорських дитячих народних пісенок „Танцює Жужіка” (Київське видавництво „Веселка”, тиражем 68 тисяч примірників).

Я захоплений постаттю Шандора Петефі. Свого часу був прихильний до пошуків його могили в Сибіру, започатковану мукачівським краєзнавцем Василем Пагирею, і написав про це поему, надруковану у двотомнику „Срібні силуети”. Рецензував і репортажну книгу Василя Пагирі про ці пошуки. Багато про це говорив із колегами-письменниками Юрієм Шкробинцем та Василем Басарабом. Гіпотеза мала право бути запереченою або ствердженою. Поки що питання відкрите. Американська лабораторія не ствердила і не заперечила, що відкопані останки належать саме Шандору Петефі. Потрібна була нова експертиза з долученням генетичного „матеріалу” з Угорщини, але роботи припинені.

Я мав добрі контакти з угорським академічним вченим Іштваном Удворі, вже покійний, що очолював кафедру української і русинської філології в Ніредьгазькому педінституті ім. Дердя Бешенеї. Він написав про мене статтю в Енциклопедії світової літератури (том XIX), глибоко і всебічно відрецензував мою брошуру „Перший історик Ужгорода”, давши їй високу наукову і громадянську оцінку. Цю рецензію пізніше я надрукував як післямову до перевидання. Він, як і Ондраш Бенедек-Штумпф, прихильно поставився до моїх русинських ідей і роботи, висловлених мною і в угорському науковому журналі „Европої Утош”. Ця стаття перекладена угорською мовою Євою Берніцкі і видана окремою брошурою з додатком короткого роздуму українською мовою „Прозора Земля”.

Значним пластом моїх творчих взаємин з угорською культурою є написання книги „Феномен професора Петра Лизанця”, що підготовлена зараз до видання і в перекладі угорською мовою Крістін Фединець і Едіт Борбель. Це – наче вінець моїх угорських зусиль. Окремою сторіночкою взаємин є і моє співробітництво з журналом „Акта гунгаріка”, де, крім іншого, надруковано і статтю про культивований верлібр, що має для мене нерядове значення.

Велика дорога пройдена мною як творчою людиною від перекладу Габором Ердеї мого вірша про Шандора Петефі з 60-х років і досі, коли крайова угорська преса відзначила й моє 60-річчя, а журналіст Мігай Борат захоплено відрецензував мою есеїстичну книгу „Судьба Карпат”, написану й видану російською мовою, через десять років після того, як побачила світ 1996 р., бо прочитусь в ній актуальні для сьогодення проблеми. Це мене як автора не просто тішить. Здається, нею захоплений і русиномовний перекладач Ігор Керча.

Оскільки життя продовжується, мої контакти з угорською культурою і наукою належним чином продовжуються також. Плідні минулі десятиріччя вселяють надію на майбутнє.

Я розпочав з побуту, ним і закінчу. Моєю дружиною упродовж 42 років є угорка Ілона Мейсарош. Бути дружиною письменника за комуно-радянського режиму було нелегко. Ще важче було бути дружиною опального письменника, яким довелося перебувати, на жаль, усі свідомі творчі роки. Ці негаразди могла витримати лише угорка. І вона їх витримала. Спасибі їй, а заодно і її народу. Він у неї триєдиний – русинський, словацький, угорський.

Фединишинец Владимир
Венгерская культура в моей творческой жизни
Резюме

Контурно обрисованы автором творческие взаимоотношения с венгерской

культурой и наукой, контакты с отдельными учеными Иштваном Удвори, Петром Лизанцем, журналистами, писателями на протяжении нескольких десятилетий II половины XX века.